

**Luna Erik – Wade Marianne. The Prosecutor in Transnational Perspective.
New York: Oxford University Press, 2012, 471 s.**

Publikace *Prosecutor in Transnational Perspective* je souborem příspěvků, které se vyjadřují k tématu stávajícího systému veřejné žaloby a k jejímu budoucímu směřování, a to jak ve státech kontinentu, tak v zemích práva angloamerického. Tato neustále diskutovaná dichotomie trestního řízení inkvizičního a adverzárního tvoří hlavní linii všech příspěvků. Moderní trestní řízení v zemích kontinentu, jehož zrod datujeme k počátku 19. století, je v posledních dekadách podrobováno neustálým reformním snahám, které sledují dvě hlavní tendence: jednak zefektivnění trestního řízení, které se musí vypořádat s nárůstem drobné a středně těžké kriminality a zároveň s nárůstem sofistikovaného a nadnárodního zločinu. Druhou linií sleduje obecná tendence zastřešovaná mezinárodními organizacemi spočívající v posilování lidských práv – v trestním řízení tedy zejména práv obviněných a recentně jsou velmi výrazně posilována i práva poškozených. Příspěvky jsou, jak je dle názvu publikace zřejmé, cíleny na postavení veřejného žalobce v systému *common law* a v systému kontinentálním a jeho perspektivy do budoucna. V systému práva kontinentálního je zejména zajímavý vývoj pozice veřejného žalobce, coby strany řízení, jež se objevila na počátku 19. století a jejíž role nejprve spočívala převážně v podávání obžaloby a zastupování veřejného zájmu v řízení před soudem. Vlivem nárůstů drobné a středně těžké kriminality a nutnosti řešit tento druh kriminality pomocí odklonů a zkrácených řízení, dochází k neustálému posilování role veřejného žalobce v přípravném řízení. Veřejný žalobce tak v přípravném řízení činí meritorní rozhodnutí a ukládá tresty v podstatě obdobně jako soudce v řízení před soudem. *Thomas Weigend* ve svém příspěvku v rámci této publikace výstižně pojmenovává tento trend, když svůj příspěvek nazval *A judge by another name? Comparative perspectives on the role of the public prosecutor*.

Publikaci lze rozdělit do několika okruhů dle sekcí. První sekce nese název *The prosecutor as policy maker, case manager, and investigator* a zabývá se veřejným žalobcem coby orgánem vyšetřujícím a orgánem, který je *dominus litis* přípravného řízení (název sekce zde veřejného žalobce výstižně pojmenovává jako tzv. *case managera*). Právě přípravné řízení je, jak vyplývá již z výše uvedeného, stadiem řízení, kde je nutné uplatnit manažerské schopnosti, neboť právě distribucí případů a vhodným procesním postupem lze přípravné řízení učinit efektivním. Je třeba tam, kde to národní legislativa dovolí, vyřešit lehkou až středně těžkou kriminalitu odklony v trestním řízení a závažnou kriminalitu „postoupit“ prostřednictvím podání obžaloby do další fáze trestního řízení, tj. do řízení před soudem. Příspěvky této sekce se tedy věnují především vztahům orgánů činných v trestním řízení v řízení přípravném, tj. interakci policie, veřejné žaloby a soudu. Neustále posilující pozice veřejné žaloby v přípravném řízení je některými autory vnímána jako jistá hrozba pro rovnováhu mezi exekutivou a mocí soudní (*Stefan Braum*). Zajímavým tématem je v této souvislosti i zásada oportunité, jež se prosazuje do trestního řízení napříč Evropou, a to zejména v podobě nestíhání bagatelní kriminality, pokud na jejím stíhání není dán veřejný zájem (a pokud jsou splněny další podmínky, zejména nepatrnost viny – typický koncept pro Rakousko a Německo; *minima non curat praetor*). S tímto konceptem, který má v neposlední řadě napomoci i odbřemenění justice, polemizuje příspěvek *Shawna Boynea* s názvem *Is the Journey from the in-box to the out-box a straight line? The drive for efficiency and the prosecution of low-level criminality in Germany*.

Druhá sekce příspěvků nese název *Plea bargaining and other „consensual procedures“* a je věnována tzv. konsenzuálním typům řízení, jedná se tedy především o dohody o vině a trestu. Tento institut je velmi kontroverzní především z hlediska otázky, zda jsou dodrženy

základní principy trestního řízení, jako jsou např. zásada volného hodnocení důkazů, dodržení zásady *nemo tenetur se ipso accusare*, zásada presumpce nevinny a další. Nicméně k neustálému zefektivňování systému trestní justice, jenž spočívá především ve zrychlení řízení za současného dodržování standardu práv obviněných a poškozených, tento institut neoddělitelně patří. Při srovnání praxe u doznání viny v Evropě a kupříkladu v USA lze dospět k mnohokrát zmiňovanému závěru, že ačkoliv v kontinentální Evropě panují snahy zavádět *guilty plea* coby instrument zrychlování trestního řízení, tak „když dva dělají totéž, nikdy to není totéž“, neboť snahy kontinentálních právníků nikdy nebudou plně akceptovat určité omezení práv procesních stran v trestním řízení, a tudíž dochází k přeformalizování tohoto institutu, čímž tento ztrácí svůj efektivizační, tj. akcelerační, potenciál. S tímto závěrem se v podstatě ztotožňují i některé příspěvky této sekce (kupř. *Jenia Iontcheva Turner* ve svém příspěvku *Prosecution and bargaining in weak cases: A comparative study*). Zajímavým příspěvkem v rámci této sekce je příspěvek *Jacqueline Hodgson* (*Guilty pleas and the changing role of the prosecutor in French criminal justice*) věnující se dnes již vzácnému institutu vyšetřujícího soudce, který lze nazvat reliktem 19. století. Příspěvek se věnuje stále posilující pozici veřejného žalobce, kde je jeho pozice pojednávána i v souvislosti s poměrně novým institutem – obdobou *guilty plea* ve Francii (*comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*), na úkor pozice vyšetřujícího soudce (*juge d'instruction*). Vyšetřující soudce je institutem zajišťujícím zákonnost přípravného řízení, které je ze své povahy tajné, tudíž je garance zákonnosti velmi důležitá a země, v nichž má tento institut svou tradici, se jej jen velmi nerady vzdávají (kupř. Španělsko snad jako jediný stát v Evropě neúnavně hájí pozici vyšetřujícího soudce, který je stále, navzdory evropským tendencím, *dominus litis* přípravného řízení a veřejný žalobce zde zastává roli orgánu, jehož primární role je mířena k podání obžaloby a do řízení před soudem). Autorka příspěvku taktéž poměrně nelibě nese tento „mocenský posun“ k posílení pravomocí veřejné žaloby v přípravném řízení. Principu opportunity se věnuje další příspěvek této sekce s názvem *The Dutch prosecutor: A prosecuting and sentencing officer* (autorem je *Peter J. P. Tak*), tentokrát však v holandském trestním řízení, které je obecně vystavěno velmi pragmaticky. Pravomoci veřejného žalobce jsou nadále rozšiřovány a pro trestné činy s trestní sazbou šest let a méně může veřejný žalobce nyní vydávat trestní příkaz, tedy rozhodnutí o vině a trestu. Ukládáním trestů v přípravném řízení se zabývá i poslední příspěvek sekce s názvem *The penal order: prosecutorial sentencing as a model for criminal justice reform?* (*Stephen Thaman*). Příspěvek se zamýšlí, zda je posilování pravomocí veřejného žalobce v přípravném řízení vhodným kompromisem mezi neustále skloňovanou efektivitou trestního řízení a zárukami tzv. spravedlivého procesu.

Třetí sekce s názvem *Adversarial and inquisitorial systems – distinctive aspects and convergent trends* se věnuje postavení veřejného žalobce v zemích *common law* a v zemích kontinentální Evropy. Mnohokrát zmiňovaná myšlenka umělého udržování hledání a vytyčování rozdílů mezi oběma systémy, se zde opět potvrzuje. Nosnou myšlenkou v době výrazné evropské integrace již není rozdělení jurisdikcí na *common law* a kontinentální, nýbrž jsou hledána společná témata, která tvoří především mezinárodní lidskoprávní dokumenty vytyčující standard základních lidských práv, která musí být dodržována, přičemž mezi tyto standardy lze řadit samozřejmě i procesní práva. Výraznou roli zde hraje především judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Publikace v této sekci podotýkají, že trestní řízení v obou systémech se ubírá stejným směrem a dochází tedy v průběhu několika posledních dekád k přibližování obou systémů, neboť oba systémy se navzájem inspirují. Kupříkladu *Darryl Brown* v této sekci (příspěvek s názvem *American prosecutor's powers and obligations in the era of plea bargaining*) zmiňuje jistý závažný posun v pravomocích veřejného žalobce, jež jsou vystavěny pro řádný proces před porotou (*trial by jury*). Nicméně v současnosti, kdy

soudní řízení před porotou je sice ústavním právem obviněného, avšak v drtivé většině probíhá právě *guilty plea*, jelikož podmínky pro uzavírání dohod o vině a trestu nejsou výslovně regulovány ústavním právem, ani zákony, mohou veřejní žalobci obviněným „vyhrožovat“ vysokými tresty, jež by jim mohly být soudem uloženy, pokud nedoznají vinu. Takto je tedy pro obviněné, kteří mohou být samozřejmě i nevinní, „výhodnější“ a jistější vinu uzнат, než čelit obavám z nejistého výsledku soudního procesu. Autor tedy jako jedno z řešení dokonce i navrhuje zakotvení zásady legality. Další příspěvek této sekce s názvem *The evolving role of the English Crown prosecution service* (autorem je *Chris Lewis*) velmi vhodně pojednává o veřejné žalobě v Anglii a Walesu, neboť zde lze názorně poukázat na rozdíly tohoto systému, jež se vyskytují v kolébce *common law*, tj. v Anglii, od postavení veřejné žaloby v USA. Veřejné žalobě (*Crown Prosecution Service*, dále i „CPS“), která byla v dnešní podobě zřízena až zákonem z roku 1985, byly původně přiznány poměrně malé kompetence v rámci přípravného řízení. V souladu s výše uvedeným trendem posilování kompetencí veřejné žaloby v přípravném řízení, získává CPS stále větší oprávnění. Pravidla doznání viny jsou zde jasně regulována s tím, že je přímo zakotvena „sleva“ na trestu podle toho, v jaké fázi řízení obviněný doznání učiní. Veřejný žalobce je taktéž oprávněn ukládat v přípravném řízení určité sankce (*out-of-court-disposals*). Velmi zajímavý příspěvek zde nalezneme od *Josefa Zily* (*Prosecutorial powers and policy making in Sweden and the other Nordic countries*), který pojednává o trestním systému v severských státech, který lze charakterizovat jako velmi otevřený vůči inspiracím čerpaným z *common law*. Jejich systém trestního řízení lze tedy v tomto smyslu charakterizovat jako smíšený s tím, že blíže tyto státy přece jen lnou k tradici inkviziční. Posilování pravomocí veřejného žalobce v předsoudní fázi řízení je zde taktéž možností využívanou v boji s přehlcním trestní justice.

Čtvrtá sekce příspěvků se věnuje postavení veřejné žaloby v mimořádném a mezinárodním kontextu a nese název *Prosecution in exceptional contexts and nondomestic fora*. Příspěvky se zde tak zabývají kupříkladu otázkami stíhání terorismu či válečných zločinů, a to jak na úrovni národní, tak i mezinárodní. Velmi zajímavým příspěvkem v této sekci je pojednání *Nancy Combs* o *plea bargaining* před mezinárodními soudy (*Obtaining guilty pleas for international crimes: Prosecutorial difficulties*). Je zde zároveň v této souvislosti podotknut zajímavý postřeh, totiž že při stíhání mezinárodních zločinů platí pravidlo, že spíše menšina zločinců se dostane před soud, tudíž i postavení *plea bargaining* je zde specifické. V mnoha případech mezinárodních zločinů se děje to, že obvinění popírají existenci samotného zločinu (kupř. *Dragan Obrenović* a další v případě Srebrenica), ač je spáchání zločinu naprosto zjevné. Takové chování obvykle velmi jitrí rány obětí, v takových případech může *guilty plea* obviněných (kteří tak činí především v úmyslu získat nižší trest) oběti alespoň částečně kompenzovat. Dalším problémem, zapadajícím do této mozaiky, je však obvykle poměrně nízký trest, který pachatelé výměnou za doznání získají. Zde autorka příspěvku podotýká, že oběti obvykle neskrývají velké pobouření nad shovívavostí tribunálů. Jedním z nejvýraznějších problémů je však to, že soudci mezinárodních tribunálů se často nedrží některých vyjednaných doporučení prokurátora (např. místo výkonu trestu), což poměrně výrazně podkopává aplikovatelnost tohoto instrumentu. Autorka tedy uzavírá, že *plea bargaining* se na mezinárodní úrovni příliš neujalo. Celkově lze konstatovat, že téma mísení procesu adverbárního a inkvizičního na mezinárodní úrovni je vysoce aktuální. Lze zmínit Statut Mezinárodního trestního soudu (ICC), který osciluje mezi těmito dvěma formami procesu, nicméně se ukazuje, že bude spíše přistoupeno k procesu, který bude více inkviziční, tudíž že především soudce by měl být více aktivní, což by ve svém důsledku mělo vést k urychlení celého procesu, neboť největší nešvar soudobého trestního řízení, kterým je délka řízení, se nevyhýbá ani mezinárodním tribunálům.

Poslední, tedy pátá, sekce díla s názvem *Overview and outlook – toward comparative prosecution studies* přináší komparativní analýzu obou stávajících systémů. Lze dojít k závěru, že veřejná žaloba v obou systémech plní stejnou funkci, a to dokonce i prostřednictvím obdobných mechanismů, kde společným jmenovatelem je zahlcenost systému. Weigend ve svém brilantním článku *A judge by another name? Comparative perspectives on the role of the public prosecutor* uvádí, že veřejný žalobce v podstatě nahradil v přípravném řízení vyšetřujícího soudce, přičemž pozoruhodná je jeho role v přípravném řízení, kdy jej nelze považovat čistě za stranu řízení ani za nezávislého garanta spravedlnosti. Zároveň připomíná, že jeho vliv na výsledek procesu je naprosto klíčový, čemuž však neodpovídá koncept odpovědnosti veřejných žalobců.

Na závěr publikace je uveden příspěvek editorů – *Marianne Wade* a *Erika Luny*, kde se obecně zamýšlejí nad postavením veřejné žaloby v zemích systému angloamerického a v zemích *common law*. Dospívají k názoru, že základní rozdíl tkví v tom, jak sami sebe vnímají žalobci ve státech kontinentu a v zemích *common law*, kdy evropští žalobci sebe vnímají jako služebníky státu, kteří nezaujatě vyšetřují ve prospěch i v neprospěch obviněného a jejich hlavním úkolem je řádně zjistit skutkový stav, odhalit materiální pravdu. Kdežto veřejný žalobce zejména v USA je stranou řízení, která má za úkol zajistit odsouzení obviněného, ať již je pravda jakákoliv. Zároveň autoři navrhuji některá doporučení z kontinentální tradice pro americké trestní řízení stran zvýšení efektivity trestního řízení a posilování práv stran řízení.

Závěrem lze publikaci rozhodně doporučit, neboť k tématu dichotomie dvou diskutovaných právních systémů se sice vyskytují čas od času odborné statě a nutno podotknout, že se obvykle jedná o díla předních autorů,¹ nicméně ucelenější pojednání se vyskytují poměrně zřídka,² a to především ve vztahu k úloze soudu, jehož aktivita je považována za rozhodující odlišující kritérium. Již ten fakt, že editory publikace jsou *Marianne Wade* a *Erik Luna*, zaručuje, že se bude jednat o publikaci s kvalitním výběrem příspěvků, neboť zejména *Wade* se tématu zahlcenosti justice a způsobů, jak to řešit, zabývá dlouhodobě.³ Komparace vystavěná na postavení veřejné žaloby v tom kterém systému je poměrně ojedinělá. Tuto publikaci sice nelze považovat za kompletní zpracování dané problematiky, nicméně vytyčením několika sekcí s určitým tématem, se vytvořil prostor pro komparaci těchto systémů, přičemž lze konstatovat, že tohoto cíle bylo dosaženo.

Alena Kristková*

¹ AMBOS, Kai. International Criminal Procedure: 'Adversarial', 'Inquisitorial' or Mixed?. *Third International Criminal Law Review*. 2003, č. 3, s. 1–37; DAMAŠKA, Mirjan. Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure: A Comparative Study. *University of Pennsylvania Law Review*. 1973, s. 506 an.; THAMAN, Stephen. A Comparative Approach to Teaching Criminal Procedure and its Application to the Post-Investigative Stage. *Journal of Legal Education*. 2006, s. 459 an.; LUNA, Erik. The Models of Criminal Procedure. *Buffalo Criminal Law Review*. 1999, s. 396 an.; WEIGEND, Thomas. Continental Cures for American Ailments: European Criminal Procedure as a Model for Law Reform. *Crime and justice*. 1980, s. 381.

² DELMAS-MARTY, Mireille. *European Criminal Procedures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002; DAMAŠKA, Mirjan. *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process*. New Haven: Yale University Press, 1986; SCHUON, Christine. *International Criminal Procedure: Clash of Legal Cultures*. Den Haag: T. M. C. Asser Press, 2010.

³ Kupř. WADE, Marianne. The Power to Decide – Prosecutorial Control, Diversion and Punishment in European Criminal Justice Systems Today. In: J.-M. Jehle – M. Wade (Eds.). *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems*. Heidelberg: Springer, 2006, s. 27–126; WADE, Marianne. *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems – The Rise of Prosecutorial Power*. Berlin: Springer, 2006; WADE, Marianne. When the line is crossed ... How European Justice Systems react to socially undesirable behaviour. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2008, 14, 2–3, s. 101–122.

* JUDr. Alena Kristková, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: 170334@mail.muni.cz.